

DE LOOP VAN DE SCHELDE

VAN DE ZEE TOT RUPELMONDE
IN DE XVe EEUW

DOOR J. DENUCÉ

ARCHIVARIS DER STAD ANTWERPEN

Waterbouwkundig Laboratorium
Borgerhout

BIBLIOTHEEK

**DE LOOP VAN DE SCHELDE
VAN DE ZEE TOT RUPELMONDE**
in de XVe eeuw

DE LOOP VAN DE SCHELDE

VAN DE ZEE TOT RUPELMONDE
IN DE XVe EEUW

DOOR J. DENUCÉ

ARCHIVARIS DER STAD ANTWERPEN

“ VERITAS „ HUIDEVETTERSSTRAAT, 21. — ANTWERPEN.

De Loop van de Schelde van de Zee tot Rupelmonde in de XVe Eeuw

« In dese carte staet gefigureert den cours van den Schelt beginnende omtrent Rupelmonde ». Zoo luidt de verklarende legende van de mooie groote kaart, die we ter gelegenheid van de Scheldetentoonstelling, in reproductie aanbieden aan allen die belang stellen in onze oude Schelde en de landen daaromtrent.

De kaart wordt op het Stedelijk Archief bewaard en bestaat uit tien aaneengebrachte stukken perkament, van een gezamenlijke lengte van 5,47 m. op 0,75 m. breedte. Het rechte uiteind, 10 cm. ongeveer, is vroeger afgesneden geworden en werd omgekeerd getoond, om den tekst te laten zien die op de achterzijde staat. Daardoor was het gedeelte van den stroom voorbij Rupelmonde niet meer zichtbaar. Wij hebben het stuk in zijnen oorspronkelijken staat zoo goed mogelijk hersteld.

Wij zijn niet de eersten die de aandacht op het eerbiedwaardig document vestigen. Een kleine honderd jaar geleden, in 1828, deed Jan Frans Willems in zijn *Mengelingen van Historisch-Vaderlandschen inhoud* een steendruk van de kaart op één-negende van de grootte verschijnen, tegelijk met een oproep aan alle « vaderlandlievende oudheidskenners » om inlichtingen over het stuk te bekomen. In 1830 verscheen dan, als laatste artikel van hetzelfde tijdschrift : *Aenteekeningen op de oude kaart van Zeeland*, met een bijdrage van graaf F. de Bylandt over de voornaamste plaatsnamen op de kaart. Ondanks eenige verkeerde lezingen en het ontbreken van zekere namen, waren reproductie en kommentaar merkwaardig voor den tijd. Willems nam de kaart ook op in zijn *Onderzoek naar den oorsprong der plaatselijke namen te Antwerpen* (1828). Nochtans bleef het stuk schier onbekend aan de schrijvers die zich met de studie van Zeeland en de Schelde hebben beziggehouden. (1)

(1) Mertens en Torfs vermelden ze met een paar regels in hun *Geschiedenis van Antwerpen*, III, p. 231, n. 1. Génard eveneens in de *Graf-schriften : Verhandeling over S. Michielsabdij*, p. XXXII. In zijn *Anvers à travers les âges*, p. 50, geeft hij een tamelijk fantastische reproductie van het zicht op Antwerpen, ontleend aan de kaart, zonder deze ergens te vermelden.

Jammer vooral hebben de uitgevers van den voorbeeldigen *Geschiedkundigen Atlas van Nederland* geen kennis van Willems' uitgave gehad. (1)

De Heer Dierckx, leider van de photographischen dienst van het Antwerpsch Archief, zijn we allen dank verschuldigd voor het photographieeren van het gekleurde en sterk golvende perkament.

Dat onze reproductie vooral diene als materiaal voor verdere studie! Daartoe moge ook de vergelijkende tafel der plaatsnamen bijdragen die op de kaart voorkomen en niet steeds gemakkelijk leesbaar zijn. Die namen hebben we vergeleken met de overeenkomstige op de kaarten van Ortelius (eerste uitgave *Theatrum*, 1570), van Blaeu (eerste uitgave *Atlas*, 1635), en met de kaart van Zeeland in 1300, zoo voortreffelijk uitgegeven door Dr. A. A. Beekman in den *Geschiedkundigen Atlas van Nederland*, III : *Zeeland*, 1921.

Onze perkamenten kaart is eene kopij van « eene andere in papiere zynde, geexhibeert auctentyclyck byden procureur general ons eertshertooche Philips, ende in zynen naem als aenliggere jegens die van berghen met hueren adherenten, als verweerders ter andere zyde, in materie van tholle. De welcke originale carte, metten processe daeraf zynde, es gebleven onder den greffier van Brabant. Ende want ic dese copie, naer neertstigen collacie gedaen, hebbe dieselve metter originale carte voorscreven bevonden concorderende, Zo hebbicse onder geteekent met mynen gewoenlycken handteekene, den lesten dach van februario anno XVc (vyftienhonderd) viere ». De handteekening is niet meer te onderscheiden. Misschien zit ze onder den zwarten boord die rond het heele stuk loopt ?

Uit bovenstaanden tekst blijkt dat het origineel van onze kaart berustte bij den procureur-generaal van aartshertog Filips. Hier wordt bedoeld Filips de Schoone, die op 9 September 1494, zijn Blijde Intrede doet te Antwerpen. Vermits de kopij van het jaar 1504 gedateerd is, stamt het oorspronkelijke stuk uit de jaren 1494-1504.

We zijn zoo gelukkig geweest dit origineel op het Algemeen Rijksarchief te Brussel weer te vinden. (2) In deerlijken staat echter ! De driekwaart van het papier hebben zoozeer

(1) Evenmin J. ab Utrecht Dresselhuys, in *De Provincie Zeeland in hare aloude gesteldheid* (Nieuwe Werken van het Zeeuwsch Gen. der Wet., I., 1839), en R. Blanchard, *La Flandre*, Paris, 1906.

(2) *Inventaires des Cartes et plans, manuscrits et gravés, qui sont conservés aux Archives générales du Royaume*. Bruxelles, Hayez, 1848, p. 46, n. 351.

geleden dat, als document voor de Beneden-Schelde, er niet veel overblijft. Het geheele bovenste gedeelte, van af het eiland Schouwen, is verdwenen. Daardoor zijn de afmetingen van het stuk ietwat kleiner geworden : 5,21 m. op 0,57 m. Dan heeft iemand zich beziggehouden met verschillende stukjes van de kaart uit te snijden, in hartvorm meest, en die op andere plaatsen aan te brengen. Het laatste gedeelte, van af Antwerpen, is beter bewaard, alhoewel gedeeltelijk uitgewischt. Maar hoe voldoet dit gedeelte oneindig meer dan het overeenkomstig fragment op de kopij te Antwerpen ! Schijnt het zicht van de Scheldestad hier veel te ouderwetsch toe, dan is dit uitsluitend de schuld van den kopist. Op het stuk te Brussel is juist de afbeelding van Antwerpen tintelend van originaliteit, schilderachtig, modern. De Ons-Lievrouwentoren, schematisch-fantastisch afgewerkt op de kopij, staat op 't stuk te Brussel onvolledig, zooals hij was zonder twijfel op het einde van de XVe eeuw. Ook Ste Walburgis, St. Michielsabdij, en de reede over 't algemeen zijn haast niet met malkaar te vergelijken. Maar ook de andere huizen, schepen en kasteelen zijn veel nauwkeuriger op het origineel dan op de kopij. Hopen we dat, dank aan onze reproductie, het stuk te Brussel beter moge gerestaureerd worden !

Zeggen we enkel dat, voortgaande op de afbeelding van Antwerpen op de kopij, we het heele stuk aanvankelijk voor veel ouder hadden genomen dan het eigenlijk is, ouder zelfs dan het fragmentarisch stadszicht van 1420. (1) Nader onderzoek bracht echter een aantal factoren bij die pleiten voor een datum die het einde van de XVe eeuw nabijkomt. Wij noemen er hier enkele op :

1. de stad Vere, op Walcheren, werd versterkt in 1470 ; de kaart vertoont duidelijk die versterkingen.

2. Rammekens, op Walcheren, komt eerst voor in 1471 ; volgens Beekman's *Zeeland*, p. 36.

3. den Agger, Zuid-Beveland, wordt niet vóór 1471 vermeld in de Domfabriekrekeningen, volgens Muller's *Bisdom Utrecht*, p. 149. (2)

4. « de Zweekke toeghedycet » ; deze oude waterweg van Middelburg op Antwerpen, door Zuid-Beveland, werd in 1474 afgedamd, volgens Beekman, p. 61 ; in 1480, volgens Mertens en Torfs, II, p. 330.

5. St. Annalant, op Tholen, werd eerst bedijkt in 1475, en

(1) GENARD. *Grafschriften St. Michielsabdij*, p. XXXIV. MERTENS en TORFS, III. p. 18. THIJS. *Historiek der straten van Antwerpen*, p. 656.

(2) In : *Geschiedkundigen Atlas voor Nederland*, I. (1921).

komt in de Domfabriekrekeningen slechts in 1488 als parochie voor ; volgens Muller, p. 163.

6. het slot van Saaftinge, prachtig afgebeeld, werd door Maximiliaan van Oostenrijk gebouwd in 1484, « op den Hoek van dit gewest », zegt Sanderus.

7. Calloo, met half vernield blokhuys, door de Antwerpe- naars in 1485 inderdaad veroverd en verwoest.

8. de stad Vlissingen vertoont nog geene versterkte om- heining ; hiermede werd eerst in 1489 begonnen.

9. de dorpen Vraendyc en Willemskercke, in den Braak- man, hebben de huizen tot aan 't dak in het water. Ten gevolge van den vreeselijken stormvloed van 1493, die heel deze streek ten onder bracht ?

We komen dus ongeveer tot het jaar van de Blijde Intrede van aartshertog Filips. Uit practisch oogpunt mocht de kaart van zulk een veranderlijk landschap als de Beneden-Schelde niet veel ouder zijn om in 1504 nog als bewijsstuk te kunnen dienen. Ingrijpende veranderingen zijn op de kopij niet aange- bracht. Veeleer is er wat op weggelaten. Zoo vermeldt het ori- gineel te Brussel alléén volgende legenden : ten N. O. van Ga- ternisse, tegenover Sceltland, « hier scheyden beide de stroo- men » ; tegenover Cats, op Noord-Beveland : Deynde van de Scelt ; achter het kasteel van Beveren : Een cleyne Wacken daer die toerffscepe van Cazewele ende ter Veren (?) met hoog water naer Antwerpen comen.

Waarvoor hebben beide kaarten eigenlijk gediend ? De oorspronkelijke werd voorgebracht in een proces over den tol tusschen den aartshertog en de tolpachters van Bergen-op- Zoom. De kopij van 1504 zal buiten twijfel in een dergelijke betwisting hebben dienst gedaan. Processen over de Scheldetol- len stonden sedert eeuwen aan de orde van den dag.

Men doorloope maar even de inventarissen van onze stads- privilegiën (die van Verachter voor Antwerpen, 1860), die over *De Schelde*, in de Antwerpsche Privilegiekas, de lijvige bun- dels van de *Tolkamer*, gesticht in 1451, onder meer om alle tol- geschillen te vermijden en af te doen. (1)

Niet ten onrechte begint onze kaart bij Rupelmonde, waar de tollenaar van den Vlaamschen tol zich hield in 't beruchte Wiel. De Staten van Brabant kwamen herhaalde malen op te- gen de groote willekeur o.a. van den tolpachter Balthasar de Schippere. Als een nieuwe Druon Antigoon eischte deze van alle voorbijkomende schepen tol en ongeld zooals het hem be-

(1) Het Archief bevat meer dan dertig deelen en bundels *Tolkamer*. Zie over de tollén op de Schelde in 't algemeen MERTENS en TORFS, II, pp. 59 73.

liefde, ook op tolvrije goederen. Wie weigerde, werd met zijn schip vastgelegd : dit alles uit kracht van een clause die hij zegde in zijn paching te staan. « Zulke overdeden ende exactiën behoorden gepunieert te worden bij notabele ende exemplar correctie », eindigt een van de protesten van de drie Staten van Brabant uit dien tijd.

Behalve den Vlaamschen tol, bestonden er voor de schepen, komend van de zee, verschillende andere tollën, waaronder de voornaamsten : de Haringtol (die niet alleen op haringen maar op een menigte andere waren geheven werd) en den grooten Watertol, op de Beneden-Schelde.

Juist in het jaar 1504, hebben we de beslechting van den eeuwen-ouden twist over den grooten Watertol op de Hont of Westerschelde, ook genoemd tol van Irsikeroord. Het ligt dus voor de hand onze kaart te aanzien als getuigstuk in dit merkwaardigste van alle Scheldeprocessen. Het was voor den Grootten Raad van Mechelen, als hoofd der rechtspraak in de Nederlanden, dat de betrokken partijen verschenen : de Staten van Brabant en de stad Antwerpen aan de eene zijde, tegen de (Zeelandsche) tolpachters en den aartshertogelijken fiscaal aan de andere zijde. Zeggen we al onmiddellijk dat die van Brabant en Antwerpen het proces verloren en de laatsten, die van Antwerpen, duchtig op den kop kregen ; dat den graaf van Zeeland alleen het recht werd toegezegd, zooals in het verleden, den tol op de Hont te heffen.

Het Antwerpsch Archief bezit een kopij van het 72 bladzijden groote vonnis, (dat zelf maar een extract is), waarvan we begin en slot in het aanhangsel mededeelen. Een heele brok geschiedenis van de Schelde en haar jurisdictie wordt er in verhaald. We stippen er hier enkel de hoofdpunten van aan.

Eerst wordt er aan herinnerd hoe onder Jacoba van Beyeren, gravin van Holland en Zeeland (1400-1436), tengevolge van geweldige overstromingen, de Hont zoo breed en diep werd dat de vreemde schepen weldra dezen weg verkozen boven dien van de eigenlijke Schelde, « frauderende » aldus den tol van Yrsikeroort. Nog ten tijde van de ongelukkige gravin werd, in 1434, op de Hont een Zeeuwsche tol ingesteld, en een « wacht » gelegd. Voor het gemak der kooplieden werd deze tol sedert 1450 op de Werf te Antwerpen ontvangen, zelfs toen die van Middelburg den tol in pacht hadden. De Antwerpenaars vonden hierin nochtans zulke belemmering voor hunnen handel, dat ze zekeren dag, met geweld van wapenen, de tolwacht op de Hont vernietigden. Met den steun van de Staten van Brabant wisten ze de toen zwakke Maria van Burgondië de vrij-

heid van scheepvaart op de Hont met andere « nieuwigheden », af te dwingen.

In 1479 gaven echter Maria en haar gemaal Maximiliaan, zich ditmaal sterk voelende, den tol weer in pacht, aan Middelburg, ten spijte van Antwerpen. De Sinjorenstad wist er niets beters op dan in 1486, den Hont-tol af te koopen voor 500 ponden 's jaars ; gedurende zes jaren werd zulks herhaald. Van dit « Tolvrij-varen » berust nog steeds het privilege op het Archief, in de Privilegiekom.

Met de Blijde Intrede van aartshertog Filips in Leuven, 1494, trok de jonge vorst de vrijstelling opnieuw in, en verpachtte den Scheldetol te Vlissingen, Arnemuiden, Zoetelande, Rammekens, Veere, Cats en Valkenisse, al plaatsen die op onze kaart duidelijk uitkomen. Toen kwam het geweld voor goed los : de Staten van Brabant, geholpen door 30 à 40 man van Antwerpen, deden met gewapende booten de tolwachten op de Hont aanvallen. De tollenaar, een man van tachtig jaar, werd hierbij op baldadige wijze gekwetst, anderen van alles beroofd en zeven man gevangelijk meegevoerd naar Mechelen. Dezen werden weliswaar onmiddellijk vrijgelaten ; één hunner, op zijn terugreis door Antwerpen, werd op bevel van den markgraaf als zeeroover aangehouden en nogal ruw behandeld.

In den loop van het proces dat natuurlijk volgde, beweerden de Staten van Brabant en die van Antwerpen, dat de Hont een openbare en vrije waterweg was. De tolpachters, gesteund door den aartshertog, weerlegden die stelling gemakkelijk. De eersten wilden de Hont dan voor een Brabantschen stroom doen doorgaan, die den hertog alleen toebehoorde. Nieuwe protesten : de Hont was steeds geweest *de* stroom van Zeeland ; alleen de graaf van Vlaanderen mocht zijn rechtspraak doen gelden langsheen den Vlaamschen oever, zoover hij in het water kon gaan en met zijn zwaard of de rechtsroede kon reiken. (1) De hertog van Brabant, volgens een arbitrale uitspraak van 1276, mocht den stroom binnen de zes mijlen niet naderen. Op het vonnis van dit zelfde jaar beriepen zich ook de Antwerpenaars, beweerend dat de graaf van Zeeland er toen in toegestemd had dat zij volkomen vrij van tol en geleide op de Hont zouden varen.

Het proces had reeds zoo lang geduurd dat ondertusschen de pacht van den tol door die van Middelburg verstreken was.

(1) Die regel bleef van kracht ook onder de latere Nederlandsche republiek, zoodat de Zuidelijke grens van Zeeland onmiddellijk liep langs den Vlaamschen wal.

Tollenaars van Bergen-op-Zoom namen ze over in 1499. En onmiddellijk, gelijk hun voorgangers, legden zij hun wachen op de Westerschelde, met instemming van den graaf. Hierover nieuw beklag van de Staten van Brabant.

Wij veronderstellen dat de kaart van het Rijksarchief te Brussel heeft gediend in het proces en de wrijvingen die thans ontstonden. De tekst vermeldt immers : « geexhibeert by den procureur general ons eertshertooche Philips... jegens die van berghen met huere adherenten als verweerders, in materie van tholle ». De haven van Bergen-op-Zoom staat op de kaart met een heel bijzondere zorg afgebeeld ; duidelijk erkent men haar aanlegplaatsen, een kanaal ; zelfs een lichtbaak met bank ontbreekt niet. Juist daar tegenover ziet men het scherpe afgeteekende tolhuis, versterkt, rondom in water !

Het proces, dat over verscheidene jaren geloopt had, kreeg eindelijk zijn beslag op 11 October 1504, ten gunste van den graaf van Zeeland, d.i. den aartshertog aan wien « allen », behoorden tol te betalen uit kracht van het keizerlijk privilege van 1195 dat den graaf machtigde tol te heffen in Zeeland ! De Staten van Brabant stonden niet alleen voor de kosten van het geding ; die van Antwerpen, om gepleegd machtsmisbruik, mochten bovendien nog 80 Filips-guldens aanbrengen, en de Antwerpsche deurwaarder werd uit zijn ambt ontslagen.

Epiloog : Een jaar nadien, op 10 November 1505, kochten de Staten van Brabant den tol af van den graaf van Zeeland. (1)

De jurisdictie van de Beneden-Schelde onderging daarna geen zeer belangrijke veranderingen meer. In 1507 werd de belemmerende Haringtol van Calloo eveneens naar Antwerpen overgebracht. (2) Van toen af stonden de vreemde koopvaardischepen die naar Antwerpen wilden, geen hindernissen meer in den weg : voor de Scheldestad begon de glansrijkste periode van hare geschiedenis !

... ..

Als topographisch werk biedt onze kaart, vooral de kopij, dezelfde tekortkomingen aan als de meeste soortgelijke stukken uit dien tijd : gebrek aan proporties, aan oriëntering ; geen enkele windroos, zelfs geen pijltje Noord-Zuid om de richting aan te duiden ! Onder het fantastisch schijnend ge-

(1) *Chronyck van G. Bertrijn* : Anno 1505. Soo coghten die van Antwerpen den thol op den Hondt tegens hertogh Philippus, doen hij naer Spagnien wilde reysen, om 16000 Philippus guldens.

(2) Van een tolhuis of wachte « a tout estandars et enseignes, armoyes des armes de nostre tresresdouté seigneur » te Calloo is op de kaart geen spoor. Het werd waarschijnlijk in 1485 door de Antwerpenaars, bij hun overwinning van den Blokkersdijk, verwoest.

wemel van kustlijnen en bochten, vindt men echter zonder veel moeite het uitzicht van het land weer zooals het er in de XVe eeuw uitzag. Het hoofdbelang berust in den benedenloop van de Schelde ; duidelijker dan waar ook, heeft men hier voor oogen het op de zee gewonnen en verloren terrein in Vlaanderen en de Zeeuwsche eilanden, de verdronken landen van Saaftinge en Oost-Beveland. Wat eigenaardig beeld van de bedrijvigheid te water en van het druk bewoonde land ; gewriemel van schepen, van 't kleine roeibootje tot het groote oorlogschip van de XVe eeuw. Typen van schepen komen echter moeilijk in aanmerking voor het juiste dateeren van landkaarten : de Scheldebooten zijn in den loop der eeuwen weinig of niet veranderd ; de primitief geschetste schepen van de kaart vinden we terug op de Amsterdamsche stadszegels van de XVe eeuw tot op het tympanon van het Schippershuis te Gent, van 't jaar 1531 ! De schepen op het originele stuk te Brussel zijn echter veel juister geteekend dan op de Antwerpsche copij.

Land en water zijn gezien in vogelvlucht, maar toch van den Vlaamschen oever uit, zoodat de Zuidelijkste gedeelten het scherpst zijn afgeteekend. Daardoor geven ook het slot van Saaftinge, het kasteel van Beveren, het Veer over Antwerpen, het slot van Rupelmonde, den indruk van verzorgde kunsttafeereeltjes.

Dicht bij Antwerpen vertoont de Blokkersdijk een verdeling van het daarachterliggende land in weiden en akkers, met boomen afgezet, echter zonder ééne woning. Vlak daarbij Calloo, met een in puin vallenden bouw, overblijfsel van het verwoeste blokhuis, door de Vlamingen van Gent en Brugge aldaar opgericht en versterkt met zestig stukken geschut, om de tol-vrijheid op de Schelde te beletten — dramatisch incident in den economischen strijd tusschen Brugge en het opkomende Antwerpen. Op 23 April 1485, op St. Jorisdag, werd het sterke blokhuis door de Antwerpenaars aangevallen en vernield, de bezetting omgebracht, het geschut triomfantelijk naar Antwerpen gevoerd en negen-en-veertig opgehouden handelschepen uit 's vijands handen verlost. Die zege werd nog lang, tot in de vorige eeuw zelfs, jaarlijks herdacht door een processie en feestelijkheden ; het was de oorsprong van onze St. Joriskermis.

Wat de verhoudingen betreft, schenkt de kaart van af Antwerpen tot den Rupel het minst voldoening. Vooral de kopij op het Antwerpsch Archief ! Treft men hier tegenover Antwerpen reeds het dorp Burcht aan, op het origineel te Brussel is de wederzijdsche ligging veel juister aangegeven. Niet zoo heel ver daar voorbij komt reeds het slot van Rupelmonde ! Het schijnt dus wel dat de ontwerper van de kaart geen streng topo-

graphisch werk heeft willen leveren, eer een schematisch beeld van die plaatsen aan de Schelde die uit juridisch oogpunt van belang geacht werden.

Vóór we dit overzicht sluiten, kunnen we niet nalaten als tegenhanger van onze Scheldekaart, een nog minder bekend stuk te vermelden, dat voor de kennis van de oude Beneden-Schelde van uitnemend belang is, namelijk het tien meters lange Panorama van Zeeland, of beter Walcheren, dat op het Muzeum Plantin-Moretus berust, en waarvan wij in het *Aanhangsel* een beknopte beschrijving geven. Het document van het Rijksarchief en zijn kopij te Antwerpen zijn echter minstens een halve eeuw ouder, en daardoor van uitzonderlijke waarde als illustratie én voor de geschiedkundige gebeurtenissen én voor de geographisch zoo veranderde landen aan beide oevers van de Schelde in de XVe eeuw.

Vergelijkende Tafel der Plaatsnamen

Scheldekaart XV ^e eeuw	Ortelius 1570	Blaeu 1635	Zeeland in 1300
I. Dlant van Walcheren	Walcheren	Walcheren	Walgheren
De Cape			
Wescappel	Westcapelle	Westcappel	Westcapel
Oescappel	Oostcappelle	Oostcappel	Oestcappel
Coukerke		Coudekercke	Coudekerck
Soute-Lande	Souttelande	Soutelande	Soutenlande
Duxhooke			Dyxhoec
Soetendale	Suetedael		Soetendaele
Sinte Aechten Kercke		S. Aechtekerck	Alardskerck (?)
Vlissingen	Vlissingen	Vlissingen	Vlissinghe
Onser Vrouwen Poldere	Onser vrouwe polder	Onsen Vrouwen Polder	Onsen Vrouwen Polder
Middelborch	Middelburch	Middelburg	Middelburgh
Ter veeren	Veere	Vere	Kampveer
Te Mortieren	Mortier	Mortier	Mortier
Rammenekens		Rammekens	Rammekens
Welsinghen	Welsingen	Welsinghe	Welsinghe
Armueden	Armuijden	Armuyden	Arnemuden
Blochuys	Blockhuijs		
Een zee geheeten melza (2)			
De Weelinghe	Wielinge	De Wielinge	Wielinghe
De honte	Honte	Den Hont	Honte
Vlaenderen	Vlaenderen	Flandria	Vlaenderen
heyst	Heijst	Heyst	Heyst
Sint annen		S. Anne ter Muyse	Mude
Ten hoecke	Houcke	Hoecke	Houcke
het cleyn casteel (3)			
Tzwyn		't Zwyn	Zwin
Waterduynen	(Water duynen, uitg. 1590)		
Casant	Cadsant	Cadsand	Casant
Ter sluys (4)	Sluys	Sluys	Lamminsvliet
Tzwertegat		Zwarte Gat	Swarte Gat
Slypendam		Slypendam	Slypedamme
Vulpen	Wulpen	Wulpen	Wulpen
Den Vloer		Vloer	Vloer
Den naghel		(Natgat?)	
Cocxrijden	Coxie	Koxye	Coxyde
Aerdenboch	Ardenborch	Aerdenborch	Ardenburgh
Oestborch	Oostborch	Oostborch	Oostburgh
Ter grouwen	Ter grouwen	't Land van Groede	Groede
Ter nuwerhaven	Ter nieuwer haven	Nieuwerhavense Gat	
hennevetens			
Sinte lauwereys		S. Laureyns	St. Laureyns
Te weerhoecke			
Sint Ians	S. Ians ten armen	S. Ians ten Armen	
Gaternisse	Gratenesse	Gaternesse	Gaternisse
Crakelant			
Westerscouwen	Westenscouwen	West Schouwen	Scouden
Den roompot	Roompot	Room Pot	
II. De trent vliet			

(1) De Romeinsche cijfers duiden de kaartfragmenten aan.

(2) Of Nielza, voor Nieuwe-Zand droogte in de Noordzee, ten W van het eiland Schouwen?

(3) Gebouwd in 1385 tegen de vijanden van de Zeezijde, vooral tegen de Engelschen.

(4) "De Stat Sluys", op het origineel te Brussel.

Sceltlant			
Biervliet	Biervliet	Biervliet	Biervliet
Ter borch	Burcht	Burcht	Burch
Hamstede	Haemstede	Haemstede	Haemstede
rennisce	Renesse	Renesse	Renisse
Scarendijck (1)			
Dilant van scouwen bevesterseelt	Scouwen	Schouwen	Westendeel van Scouden
bruwershavene	Brouwershaven	Brouwershaven	Brouwershaven
bombenede	Bommenee	Bommene	Bommene
quai may (2)	Maije	Mayen gat	(Sonnemaer?)
dressgher	Dreischer	Dreischor	Dreischer
bellaert			
Ziericzee	Zierickzee	Zircxzee	Zierixee
borkerdom	Borndam		Bordendamme
duvenoort	Duvelant	Duveland	Duvelant
gouwe veere			Goude
Campen	Campen		Kampen
Wissekercke	Witkerke	Westkerck	Wissekerck
Cortkenen	Cortkeen	Cortgeen	Korteken
ouwe vliet (3)			
Noort bevelant bewesterscelt	Noort Bevelant	Noort Beveland	Northbevelant
emelisse	Emelisse		Emelisse
cats	Cats	Cats	Cats
Suytvliet		Zuyt Vliet	Zuidvliet
ouwelant			
Oosterlant	Oisterlant	Oosterlant	Oistkerck (?)
Wolfersdijck bewesterscelt	Wolfersdyck	Wolfers Dyck	Wolfardsdijck
honghers dijcke	Hogersdyck	Honggersdyck	Hongersdyck
heyn rocxs		Noort Oort (?)	
De scenghen		Scheng	Scenghe
Sinte loes lant (4)		S. loostenlant	
vusewele			
borselhaeck	Borsele		West-Borsele
Westkerke	Westkercke	Wissenkercke (?)	Westkerke
threwyck	Tewich	Termisse	Tewic
holle stelle	Stel	Stelle	
Sinte katelinen	S. Cateline		S. Catherinekerke
Oestkercke	Oostkerke		Oestkerke
Dilant van borsel alias assenborch	Borsele		Oost-Borssele
De zweke			Zwake
Monsterkerke	Monster		Monster
Anskener			
heynkens Sant	Heinkersant	Heynkens Sant	Heynkenssant
Wolferdorp	Wolpersol		Wolboudsdorp
Couwedorp	Coudorpe	Coudorpe	Coudorp
Everinghen	Everingen	Everingen	Everinge
Ter loecht			
Elfsdyck	Eversdyck	Ellewers dyck	Ellewoudsdike
De honte	Honte	Den Hont	Honte
De stelle			
bochout	Bochoute	Bock houte	Boechoute
blijksterte alias vucteers		Botersande	of Wevelswaerde (?)
Vlaenderen	Flandria	Flandria	Vlaenderen
Ter noosen (Ter noolen)	Ter Nuesen (1579)	Ter Neuse	
De kercke ter molen			
Vraendyc	Vremdyck	Vreemdyck	Vroondyc
Willemskercke	Willemskercke	Willekenskerck	Williamskerke
De scelt	Scaldis fl.	Westerschelde fl.	Scelt
Duvelant bevesterschelt	Duvelant	Duveland	Duvelant

III.

- 1) Scharendijke, op twee uren ten N. W. van Zierikzee.
- 2) Gat-van-Maye? druk bezochte haven, vermeld in 1416. VAN DER AA's Aandr. Woordenboek der Nederlanden.
- 3) In 1395-1460 is er een parochie, Offliet, maar waar die juis 149 is onbekend. BEEKMAN, p. 67 — Volgens REYGERS-BERGH, Chron. Zeel, p. 43: Vliete, vroeger Nyenvliet, met een kasteel uit de XVe eeuw.
- 4) St Joos Land op de kaart van Licon Rutg. Fac. 1568 (Copy Rottiers 1823).

Zavenborch	Zuanenburch	Swanenburg	
ouwekercke	Ouwekercke	Oukerck	Ouwerkerke
nuwekercke	Nieuwerkercke	Nieuwerkerck	Nierkerke
Vianen	Vianen	Vianen	
Oesterlant	Oisterlant	Oosterlant	
De scenghen		Scheng	Scenghe
de reeten		Keeten	
hier vaert men naer hollant			
Stavenisse (1)	Stavenisse	Stavenisse	Stavenisse
den pluenpot (2)			
Sint anna lant	S. Annenlandt	S. Annenlant	
De Camere			Kamer
De reepe			
Sinte Mertensdijck	Martensdyck	S. Martensdyck	Stc Martijnsdijc
Westkercke	Westkercke	Westkerck	Westkerck
Poertvliet	Poortvliet	Poruliet	Poirtvliet
Scerpenisse			Scarpēnisse
De Scelt	Scaldis fl.	Ooster Schelde	Scelt
Der Goest	Goess	Ter Gocs	Goes
tver ter goest			
Ouwelant	Oudelande	Ouwelant	Oudelande
Cattendyck	Cattendyc	Cattendijck	Cattendike
Wemelinghen	Weinelingē	Wemelingen	Wemeldinge
Berlant		Baerland	Baerlant
bakendorp	Bakendorp	Bakendorp	Baersdorp
Ter couwer herberghen			
De Zweeke toegedyc			
irzickerdam	Versickendam	Yrsickedam	Jeersic
irsicker	Yersicken (Yrsuker)	Yrsick	
Sint Joes			
Cauwerke	Couwerke		Couwerke
loedycke	Lodijck		Loodyc
Duyvenee	Duvene		Duvenee
Rommezwale	Reijmerswale	Romerswael	Reijmerswael
de kercke van lodycke			
Bieselingen	Bieselingen	Bieselingen	Biezelinge
De Zweeke			Zwake
Vinnieghe	Vinningen	Winningen	Vinn'ghe
Oeykenskercke	Oidekenskercke	Oyddkenskerck	Oedekynskerck
Oestende			Oostende
Pullien			
Scoerdycke	Schoere	Schore	Schore
De plate te calfsteerte (3)			
De honte	Honte	Den Hont	Honte
hulster havene			Haven (?)
Ossenis	Ossenesse	Oussenesse	Ossenis
Ten Rebatte (4)			
Hulst	Hulst	Hulst	Hulst
Ter scuere			
Den dieric (5)			
tvians schuere			
Stuevelant	Stunesant	Stuvesandē	Stuvezant
axhavene			Haven (?)
Campen			
Aendyc	Aendyc		Aendyc
Nootenen	Noten	Noten	Notene
Samslach	Zaemslacht		Zaemslach
IV. Zeelant	Zelandia	Zeelant	

(1) Dit eiland werd kort daarop, in 1509, geheel overstroomd, en is negentig jaar blijven drijven. **BEEKMAN**, p. 96.

(2) Ook Pluypot en Piempot genoemd. Scheldearm die in 1556 werd toegedijkt. **J. F. WILLEMS**, p. 549.

(3) Ook op Smallegange's kaart van Zeeland, maar tegen de Vlaamsche kust.

(4) Gesticht in 1358 door Lodewijk van Male.

(5) De Dierik, het verlengde van de Yve. **BEEKMAN**, p. 59.

	Tolen	Tertolen	die Toole
Ter tollen			
Tveer			
Venusdam			
Vosvliets hille geheeten foxorde (2bis)		Vossemaer (?)	Vosvliet
brabant	Brabantia	Brabantia	Brabant
Dit es de uterste bako van brabant			
den haelteren vliet nu toegedycet			
Tcasteel van haelteren	Halteren	Halteren	Halsteren
haelteren kercke			
berghen (1)	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	Berghen
magoole			Machole (2)
Suyt bevelant	Zuijt Bevelandt	Zuyd Beveland	Zuitbeveland
Crunnighen	Cruningen	Cruningen	Cruninghe
Weerde	Werde	Weerde	die Warde
Jans Weerts	Hanswarts		
Onser vrouwen polder	Onser vrouwen	Onsen Vrouwen polder	
Nuwelant	Nieulande		Nieulande
Valkenisse	Valkenisse	Valkenisse	Valkenisse
tolhuys (3)	Tolsende		Tolhuys van Jeersikeroirt
Vinkenisse		Vinckenes	Vinkenisse
Wee wycoert (4)		Weelo (?)	Wulfsoirt
Bontenisse	Hontenisse	Hontenisse	Hontenisse
Bolle			
Den polder van namen	Polder van namen	Namen	Polder van Namen
Muyt score			
Sancte lauwereys	S. Laurens	S. Laurens	St. Laureyns
V. brabant	Brabantia	Brabantie	Brabant
Sinte gertruden	S. Geertruydenberge	S. Geertruydenberg	
te vyf huysen		t' Huys	
borchvliet	Borchvliet	Borchvliet	Borgvliet
holdernisse	Hildernisse	Hildernisse	Hildernisse
Zoversberch			
Woensdrecht	Woensdrecht	Woensdrecht	Woensdrecht
De scelt	Schelde fl.	Schelde	Scelt
Tveer			
Ten brooke	Brouc		't Broec
Rellant	Rijlandt (Rielant)	Rillandt	Rielant
Dier Creeken	Creek (Creeck)	Kreeck	die Kreke
Steenvliet	Steenbleij (Steenvliet)		Steenvliet
Onderlinghen	Owerlingen		Ouderdinghe
flooos eters			
inckel noort	Inckelen oirt (Inkelenort)		Hinkelknoirt
Tveer			
den aggere	Agger	Agger	die Agger
Tbat	tBadt (Bat)	Bath	Bat
boem Crecke			
De honte	Honte	Den Hont	Honte
Saeftinghen tslot	Saeftingen	Saftingen	Saeftinghe
Tdorp van saeftinghen			Saeftinghe
Vlaenderen	Flandria	Flandria	Vlaenderen
De kercke van Saeftinghen			
De doolen (5)	Doel	Den Doel	Doel
Cazewele	Cansuweele	Casuweele	Casueele
VI. den agger	Agger	Agger	die Agger
Ossendrecht	Ossendrecht	Ossendrecht	Ossendrecht

(2bis) Op het origineel te Brussel staat daarenboven in den waterloop hier vlak v oor . "Vosmeertvaert... en bij de huisjes boven de galg Eendrecht.

(1) Berghen op Soom, op het stuk te Brussel.

(2) Komt hier voor als de noordwestelijke arm van de Vernoudsee tot tegenover Eendracht! Volgens BEEKMAN, p. 53, die Hollestelle citeert. Juister echter op de kaart van Zeeland in de 12e eeuw, door J. Ab UtrechtDresselhuys, die Machole plaatst tegenover Bergen-op-Zoom.

(3) Tegenover Bergen-op-Zoom. Dit mooi geteekend gebouwtje is het tolhuis van Irsikeroord, waar de Scheldetol geheven werd.

(4) Op het origineel te Brussel Weerwycxpoert. Weerwycxoert.

(5) "Den doelen.. op het origineel te Brussel.

	berendrecht	Berendrecht	Berendrecht	Berendrecht
	Jaquens veer			
	Santvliet	Santvliet	Santvliet	Santvliet
	brabant	Brabantia	Brabantia	Brabant
	lilloe	Lilloo	Lillo	
	lillo thaven		Out Lillo	
	Stock achter de plate			
	de scelt	Schelde fl.	Schelde	Scelt
	Retenisse verdroncken lant		Ketenesse	
	De doolen	Doel	Den Doel	Doel
	Vlaenderen	Flandria	Flandria	Vlaenderen
	Keldrecht	Kieldrecht	Kieldrecht	Kieldrecht
	Te venten	Verbrouck (?)	Verrebroeck (?)	Verrebroec
	Het casteel van beveren	Beveren	Beveren Cast.	Beveren
VII.	Oerdam	Oordam	Oordam	
	Coestelle			
	brabant	Brabantia	Brabantia	
	Oosterwele	Oisterweele	Oosterweel	
	De Scelt	Schelde fl.	De Schelde	
	blockerdyck		Blockersdyck	
	Calloo	Calloo	Callo	Calloo
VIII.	Marcxhem	Merxem	Merxem	
	Sancte Willeboert	S. Willebort	S. Willebort	
	hantwerpen	Antwerpen	Antwerpen	
	De Scelt	Schelde fl.	Schelde	
	Tver teghen Antwerpen over gheheeten	Tveer-Swyndrecht	Tveer	Zwyndrecht
	tver van Zwyndrecht			
IX.	baghynhof			
	berscoit			
	Satroisen			
	brabant	Brabantia	Brabantia	
	hooboken	Hoboken	Hoboken	
	theilich cruys van hooboken			
	Watermolen			
	De scelt	Schelde fl.	Schelde	
	Ter borch (1)	Borch	Burch	
	Outena		Altena	
	Cruybeke	Cruybeke	Crubecke	
X.	blochuys			
	Callebeke		Calbeck	
	Callebeke steenhoven			
	Sinte bernaerts	S. Bernart	S. Bernaert	
	Scelle	Scelle	Schelle	
	Vlaenderen	Flandria	Flandria	
	Basele	Basele	Basselee	
	Rupelmonde	Rupelmonde	Rupelmonde	
	Brabant	Brabantia	Brabantia	
	Tolhuys int Wiel	Tolhuys	Tolhuys	
	Alhier vaert men naer Mechelen bruesel etc.			
	Hier vaert men naer ghent dermonden aelst etc.			

(1) Borch, op het origineel te Brussel.

LEGENDE OP ACHTERZIJDE VAN FRAGMENT X :

In dese carte staet gefigureert den cours vanden Schelt beginnende omtrent Ruplemonde ende den tholhuysen daertegens overe liggende, dezelve Schelt loop hebbende naer die slincke handt by Saeftingen tot inde Honte, de zelve duerende toter Sluys, ende die voorscreven Schelt, naer die rechte hand loopende duer Zeellant tot inde zee, op welcke Schelt ende Honte voorscreven die steden dorpen, sloten, kercken, blockhuysen, heylanden, zanden e&, zo wel in Brabant, Vlaendren, Zeeland staende ende daer omtrent liggende staen, ende zyn in dese voorscreven carte genoteert ende begrepen. De welcke is in manieren van copie gemaelt ende gecontrefayt, jegens eene andere, in papiere zynde, geexhibeert auctentyclyck, byden procureur general ons eertshertooche Philips e&, ende in zynen naem als aenliggere jegens die van berghen met hueren adherenten, als verweerders ter andere zyden, in materie van tholle e&. De welcke originale carte, metten processe daeraf zynde, es gebleven onder den greffier van Brabant. Ende want ic dese copie naer neertstige collacie gedaen, hebbe die selve metter originale carte voorscreven bevonden concorderende, Zo hebbicse onder geteekent met mynen gewoonlycken handteekene, den lesten dach van february anno XVc viere.

BIJLAGE I.

VONNIS VAN DEN TOL OPTER HONTEN VAN 1504, 11 October : (Begin en Slot)

Philippe etc. A tous ceulx qui ces presentes verront Salut. Come despieca de la part de noz bien amez les Gens des trois estatz de nostre pays et duché de Brabant eust esté exposé par certaine leur requeste que la riviere de la Honte partant de la mer et faisant passaige a tous marchans jusques en nostre ville d'Anvers avoit de tout temps esté et encoures estoit ung fermier publicq et francq appartenant au duc de Brabant, Et que ainsy feust et avoit aultresfois esté déclaré tant par sentence arbitrale de l'an mil IIc LXXVI confirmée en l'an mil IIIc XLIII par le Duc Jehan de Brabant et par Guillaume Conte de Hollande.

(Slot) : Scavoir faisons que veu et visité en icellui nostre grand Conseil ledict proces et tout ce que appelez par icelluy appert, et prins a icelle visitation faicte, certains notables personnaiges jusques au nombre de six, de noz consaulx de Brabant, de Flandre, et de Hollande, et considéré tout ce que faict

a veoir et considerer en ceste partie, et que poeult et doit mou-
voir, Nous a grande bonne et meure deliberation de Conseil,
Avons par ceste nostre sentence diffinitive, et pour droict, mis
et mettons les appellations et impetrations d'une part et d'autre
au neant, sans amende, et sans despens. Et en faisants droict
en oultre sur cedict proces, Disons et declairons que la Conté
de Zelande, a droict de lever et cœuillir par luy, *ses fermiers,
recepveurs et commis son tonlieu de Ghervliet, et de Yrsker-
oert generalement sans riens excepter, par tout son pays et
Conté de Zelande, cours d'eaues et strooms d'icelluy, Aussi
bien la Honte que aultres quelz quilz soyent, ou comment quilz
se nomment.* Et ce de toutes navires, denrees et marchandises
queles quelles soyent, ou de quelle part quelles viennent, apparte-
nans a marchans non francqz, qui en allant, venant montant, des-
cendant et passant attouchent, *aucuns des cours deaues et
strooms dessusdictz La Honte ou aultre.* Et que semblablement
le Conte de Zelande a droict de mettre ses wachtes et gardes
par *chascun des dessusdictz strooms et cours deaues, aussi bien
la Honte que aultres, et generalement sans riens excepter par-
tout sondict pays et Conté de Zelande,* pour par le moyen des-
dictz wachtes et gardes de tant mieulx et plus facilement recou-
vrer, recepvoyr, et faire enthierement venir eus les deniers et
le droict dicelluy son tonlieu. Et condempnons lesdictz des Es-
tatz de Brabant impetrans a nous rendre et restituer tous les
dommaiges et interestz que feuz nos predecesseurs, et nous
avons soustenu et souffert par leur moyen et empeschement,
depuis le commencement et meismes depuis l'an quarante
trois dernier. Et lesquelz dommaiges et interestz, nous redui-
sons et moderons de gré a la somme de dix huict mil florins d'or
Philippe. Et pour ce que par ce proces est souffissamment ap-
paru des excez commis et perpetrez par lesdictz d'Anvers,
Anthonie van Zittert, et messire Jehan d'Ymersele et aultres,
Nous condempnons lesdicts d'Anvers pour amende et repara-
tion envers nous en la somme de huict mil florins d'or Philippe,
Et en suspendant ledict Anthonie van Zittert de son office
d'huissier. Ordonnons que icelluy Anthonie et tous aultres par-
ticuliers quy se sont meslez des excez dessusdictz, seront ad-
journez en personne en la Court de Ceans, a certain et com-
petent jour, pour respondre a telles fins et conclusions que le
Procureur voldra prendre contre eulx, et chascun d'eulx. Et
sy reservons a Cornille Berthelz, Henry Breen, et leurs consors
injuriez et interessez leur action d'injure, et d'interest contre
les injurians et interessans dessusdictz pour la pouvoir intenter
en ladicte Court de Ceans, toutesfois que bon leur semblera par
la forme et maniere qu'il appartiendra, et aussy que faire se

debra par raison. En tesmoing de ce nous avons faict mettre nostre seel a ces presentes. Donné en nostre ville de Malines, le unsiesme jour d'octobre, l'an de grace mil cinq cens et quatre. Desoubz estoit escript Extraict du Registre aulx sentences extendues du Grand Conseil du Roy nostre Sire de tel an que dessus, et trouvé y concorder, et soubz signé J. Buisset. — Plus bas estoit aussy escript: Collationné avecq la copie ou extraict soubzsigné comme dessus, et trouvé concorder par moy Notaire soubz signé Resident a Bruxelles. Signé J. van Hame.

Et sur le dos estoit escript: Copye autentyck van zeker vonnis gewesen int feijt vander gerechticheyt vanden generaelen stroom vanden groten Watertol van Zeland Yrsickerort gewesen Inden grooten Raed tot Mechelen den Xien dach octobris anno 1504. Cotte F.

(op den rug:) Vonnis vanden tol opter Honten de 1504 11 Octobris.

BIJLAGE II :

PANORAMA VAN ZEELAND, IN HET MUZEUM PLANTIN-MORETUS.

Papier, dertig aaneengebrachte bladen, metende tezamen 10m, 237 op 0,43m. hoog ; gedeeltelijk gekleurd, gedeeltelijk met pen en zwart krijt geteekend. Zwarte boord rond het grootste gedeelte, zooals om de Scheldekaart van het Stadsarchief. Op den rug, in zwarten inkt: *Zelandiae descriptio, Stucken van Zeelant*. — De drie laatste meters geven allerlei afbeeldingen van schepen, visschen, enz., met de kusten van Anglia, Hitlandia en Pharilia. Op den rug nog half vergane schetsen in zwart krijt van schepen en landschappen. Deze drie meters zijn schijnbaar later bijgevoegd ; ze zijn niet gekleurd, zonder zwarte omlijsting, en de bladen zijn van halve grootte ; watermerk : groote hand met klaverblad aan de vingers, leliebloem aan de pols. De overige fragmenten vertoonen als watermerk : D R. in een pijnappel. Na de drie meters, op den rug in oude letter : « Dit stuck moet lanck syn 13 ellen. » Op verschillende plaatsen geplakt, met een stuk drukproef met legende van Ant. van den Wyngaerde's plankarten van St Quentin, Ham en Le Catelet : ... (opge)geven, den VI Septemb. 1557. (Antonis van den) Wijngaerde, gheboren binnen (Antwerpen, des) Co. Ma. Schilder, hevet by des (selven Ma.) bewel na dleven gheteekent ende ghesneden. (Met Privi)legieses iaren duerende. — S. Quintijn...

De ontwerper van het 10 meter lange stuk kan Antonis Van den Wyngaerde geweest zijn. Van hem bevond zich inderdaad, in 1582, in het Prado te Madrid, eene reeks afbeeldingen van de Zeeuwsche eilanden, met steden en havens, voor koning Filips II geschilderd. Het panorama is dus waarschijnlijk van rond het jaar 1560 (1).

Van belang zijn de legenden die op het stuk van het Plan-tijnsch Muzeum voorkomen :

1° Walachia Zeelandia distant ab Anglia 30 migliari. Quæ navigatione 24 horarum pernavigantur. Walachia habet a Pharilia (Feröer ?) 35 Hitlandia Insula (Ysland ?) miliari 200 Quæ intra dies 6 navigio tranfrettari possunt.

2° Van Soutelande tot West Cappelle Ist lanck 1300 Roeden. A Zoutlandia usque ad Wescappellam patet in longum 1300 mensuras.

3° Van Dycxhoucke tot Soutelande Ist lanck 1300 Royen. A prenominato Vico Dyckxhoucke Zoutelandiam usque 1300 mesure sunt.

4° Ab oppido Vlyssingiam usque ad Vicum communiter nominatum Dycxhoucke mesure 1059 habentur. Van Vlissingen tot Dycxhoucke Ist lanck 1059 Royen.

5° Van Rammekens tot Vlissingen Ist lanck 1285 Royen. A statione et littore vulgariter dictus Rammekenshoot Vlyssingiam usque patet in longum mensuras 1285.

6° Ab prenominato Castello Zeburgo usque ad Locum vulgo dictum Rammekens in Longitudine mensuras 375 patet. Van Zeenbourck tot de Rammekens ist lanck 375 Royen.

7° Ab Welsingiam usque ad portum communiter dictum Banckaertshoeck eo locy uby nunc Castellum marinum habetur, patet in longum mensuras predictas 437. Van Welsingen tot Banckaertshouck waer nou tkasteel van Zeenbouch staet ist lanck 437 Royen.

8° A Neoportum Welsingiam usque numerantur mesure ut supra 400. Van der Nieuwer haven tot Welsingen ist lanck 400 Royen.

9° A prefato loco Mortorio usque ad Neoportum 462 numerus mensurarum predictarum est. Van Mortiere tot de Nieuwer haven ist lanck 462 Royen.

10° Ab Armoria ad portum usque vulgariter dictum Mortorium, mensurae 430 sunt. Van Armuyen tot den Mortiere ist lanck 430 Royen.

(1) Te vergelijken met *Licon Rutg. Fac. Anno 1568. Gecopieerd na de origineele Kaart berustende ter Greffie van de stad Goes, de Col. B. E. A. Rottiers fec. aq. fort A° 1823*

11° Vander Veren tot Armuyen is lanck 762 Royen. Atque a Vera ad Vicum Armoriam spatium 762 predictatum mensurarum est.

12° Beverlandia Aquilonaris. Noort Beverlant.

13° Vanden polder tot der Veren ist lanc 1612 Royen. A littore prefato usque ad oppidum Veram in longum mensuras 1612 patet (met lengtenschaal).

14° Terra Scovinia. Dlant vander Scouwen.

15° Van Westhoven tot aent ierste hoot vanden polder ist lanc 2330 Royen. A Westhovia usque ad littus proximum vulgo dictum den polder patet in longum 2330 mensuras, quarum singulas pedibus constant vicens.

16° Van Donburch tot Westhoven ist gemeten 700 Royen. A Donburgo Westhovia usque 700 mesure computantur.

De afbeelding die hierna volgt, is ontleend aan de kopij op perkament, van het Antwerpsch archief, behalve het laatste gedeelte (vanaf het zicht op Antwerpen), dat ontleend is aan de oorspronkelijke kaart, bewaard op het Algemeen Rijksarchief, te Brussel. Het overige gedeelte van het origineel was heelemaal onbruikbaar.

